

دویستی‌های عامیانه بیرجند

محمد مهدی ناصح

پژوهشگاه هنر

سرشناسه: ناصح، محمدمهدی، ۱۳۱۸ -
 عنوان و نام پدیدآور: دویستی‌های عامیانه بیرجند/ محمدمهدی ناصح.
 مشخصات نشر: تهران: فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران، پژوهشکده هنر، ۱۳۹۲.
 مشخصات ظاهری: ۱۴۱ ص.
 شابک: 978-600-93491-2-8
 وضعیت فهرست‌ریسی: فیا
 یادداشت: کتاب حاضر قبلاً به صورت جلدی منتشر شده است.
 موضوع: شعر بیرجندی
 موضوع: بیرجندی
 شناسه افزوده: فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران. پژوهشکده هنر
 رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ ن ۲ ۹۴ ب / پ ۳۰۲۴ pir
 رده بندی دیویی: ۹ / ۱۱
 شماره کتابشناسی ملی: ۳۱۸۱۱۲

پژوهشکده هنر

انتشارات پژوهشکده هنر

دویستی‌های عامیانه بیرجند

گردآورنده: محمدمهدی ناصح

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۲

قیمت: ۶۰۰۰۰ ریال

لیتوگرافی و چاپ: جزایری

شمارگان: ۵۰۰

شابک: 978-600-93491-2-8

پژوهشکده هنر در راستای برآورده ساختن نیازهای هنری جامعه، کتاب حاضر را در اختیار علاقه‌مندان حوزه پژوهشی و هنری قرار داده است.

کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

نشانی: تهران، خیابان ولی عصر (عج)، بالاتر از تقاطع امام خمینی (ره) نبش کوچه شهید سخنور شماره ۲۹

تلفن: ۲ - ۶۶۹۵۶۱۸۹ شماره: ۶۶۴۸۰۹۴۵ کد پستی: ۱۱۳۷۱۳۸۱۱

سخن ناشر

ایران با سابقه‌ای درخشان و چشمگیر در فرهنگ و تمدن، میراثی گرانبها از دانش، حکمت، ادب و هنر به پا ساخته و در گذر زمان، روابط و تعاملات فرهنگی بسیار گسترده‌ای با تمدن‌های بزرگ خاور و باختر داشته است. این روابط بینا فرهنگی در دوره اسلامی و پیش از آن، زمینه‌ساز تعاملات گسترده‌ای در حوزه هنر بوده است. ایرانیان از یکسو هر آنچه را که با دین و آیین و نیازهای بومی فرهنگی و اجتماعی‌شان سازگار بوده است آگاهانه و هوشمندانه از فرهنگ سایر ملل دریافت کرده‌اند و از سوی دیگر همواره نقش عمیق و مؤثری در فرهنگ و هنر جوامع مختلف داشته‌اند.

جریان‌های فکری و اندیشه‌ورزی‌های تمدن‌ساز همواره در بستر تلاش روشمند، مسأله‌محور و هدفمند دانشمندان، پژوهشگران و فرهیختگان جوامع شکل گرفته است. بی‌شک دستاوردهای مادی و معنوی تاریخ بشر حاصل هم‌افزایی دانش و پژوهش اندیشمندانی است که با همفکری و هم‌اندیشی به نشر دستاوردهای پژوهشی خود پرداخته و الگوها و روش‌هایی بدیع و خلاقانه برای تبیین مسائل دنیوی و اخروی و رشد فضیلت‌های انسانی ارائه داده‌اند.

هنر به عنوان یکی از مؤلفه‌های اساسی ظهور و بروز فرهنگ‌ها و تمدن‌ها، جایگاه ویژه‌ای در تعاملات زیستی و فرهنگی انسانها داشته و نقشی محوری را در پیشرفت و تعالی یا انحطاط و انحراف جوامع ایفا کرده است. هنر هر جامعه‌ای در بستر فکری و فرهنگی، دینی و اعتقادی و مطابق با شرایط تاریخی، اجتماعی و جغرافیایی آن جامعه شکل می‌گیرد و مطالعه، تحقیق و نظریه‌پردازی در حوزه فرهنگ و هنر، قلمرو بسیار گسترده، متنوع و پرجاذبه‌ای را پیش روی پژوهشگران و علاقمندان هنر می‌کشد. با این حال چنین فعالیت‌هایی مستلزم بسترهای فکری و معرفتی، زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی، اصول ساختاری و روشی، و منابع مادی و معنوی‌ای است که جامعه و نهادهای اجتماعی برای محققان و اندیشمندان فراهم می‌سازند، زیرا مطالعات و پژوهش‌های پر دامنه، روشمند، منسجم و مستمر، و آگاهی از نتایج تحقیقات دیگران، بدون تحقق این بسترها و زمینه‌ها حاصل نمی‌شود.

نتایج و دستاوردهای نظری و عملی چنین مطالعات و پژوهش‌هایی، راه‌های جدید و روشنی را در رشد معرفتی و فرهنگی افراد بشر و بسط تعاملات اجتماعی و فرهنگی فرارو می‌نهد و بینش‌ها، نگرش‌ها و چشم‌اندازهای نویی را پیش روی هنرجویان و هنرپژوهان می‌گذارد. از این رو توجه به مطالعه، پژوهش، نقد و نظریه‌پردازی در حوزه هنر بر اساس نیازهای بومی از نیازهای اساسی حیات فرهنگی ایران اسلامی به شمار می‌آید که فقدان آن، منجر به فهم نادرست، تکرار یا پیروی از نظریه‌های غریب بومی در پژوهش‌ها و مطالعات هنر ایرانی - اسلامی و غفلت از نیازها، تعلقات و پیشینه تاریخی خویش می‌گردد.

پیوند عمیق بین عمل و نظر یا به تعبیری حکمت عملی و حکمت نظری در سنت فرهنگی این مرز و بوم ریشه‌دار و نهادینه بوده است. اما در دهه‌های اخیر، یکی از آسیب‌های جدی فعالیت‌های هنری شکاف بین نظر و عمل بوده است. لذا مطالعات نظری و فعالیت‌های پژوهشی باید به عنوان بخشی تفکیک‌ناپذیر در سیاستگذاری فرهنگی و هنری مورد توجه قرار گیرد.

پژوهشکده هنر (وابسته به فرهنگستان هنر) در راستای تمهید و گسترش زمینه‌های مطالعات و پژوهش‌های بنیادین، توسعه‌ای و کاربردی در حوزه هنر، نقد و بررسی و آسیب‌شناسی پژوهش‌های هنری بر اساس معیارهای متعارف جوامع علمی و پژوهشی، و ایجاد بسترهای ارائه نظریه‌های کارآمد هنری، متناسب با نیازها و ارزش‌های دینی، ملی و بومی جامعه ایرانی، با دعوت از استادان و پژوهشگران فرهیخته و پرتلاش حوزه فرهنگ و هنر، برآن است به نشر آثار و منابع تخصصی و عالمانه در قلمرو هنر بپردازد.

کتاب دویستی‌های عامیانه بیرجند تلاشی است در راستای نشر آگاهی، دانش و بسط مطالعه پژوهش. امید است این کتاب، برای صاحبان خرد و دانایی و فرزاندگی و علاقمندان به فرهنگ و هنر این مرز و بوم به ویژه هنرجویان و هنرپژوهان، مفید و راهگشا باشد.

فهرست مندرجات

۷	نقد و تقریظ در بایست دوبیتی های عامیانه بیرجندی
۷	نام دوبیتی
۹	وزن دوبیتی ها
۱۳	قالب و پیکره دوبیتی ها
۲۸	طرح دوبیتی ها از جنبه معنایی
۳۱	زمان و تاریخ سرایش دوبیتی ها
۳۷	دوبیتی خوان ها، جنس، صنف و طبقه اجتماعی آنها
۴۴	حوزه جغرافیایی و مناطق گویشی دوبیتی ها
۵۰	دوبیتی از ناحیه هردنگ
۵۰	دوبیتی از گوشه
۵۱	دوبیتی از چهکندوک
۵۱	دوبیتی از شوشود
۵۱	دوبیتی از سرچاه
۵۳	زبان و بیان و هنر دوبیتی گوئی و دوبیتی سرایی
۵۸	عنصر تشبیه در بیان
۶۱	ترکیبات کنایی
۶۶	زبان طعن و طنز و تعریض (پلوه)
۶۹	اسامی دلدادگان
۷۱	مضامین عمده دوبیتی ها
۷۱	عشق و دلدادگی
۸۱	غم و درد، غم غم عشق
۸۳	غم همزاد آدمی است
۸۸	مظاهر مربوط به پسندها و ناپسندها

- ۹..... قد و قامت
- ۹..... زلف و گیسو (چولک، کجک)
- ۰..... رنگ و رخساره
- ۱..... چشم و ابرو
- ۱..... لب و دهان و دندان
- ۲..... پسندهای دیگر در باب جوارح و اعضا
- ۵..... پند و نصیحت دل (مائیم)
- ۸..... بیان تغلی محض، عشقی (erotique / اروتیک)
- ۹..... تکیه کلام، عنصر برجسته زبانی (motif / موتیف)
- ۰۱..... مواردی از ناپسندها (نمائیم)
- ۰۴..... گله و شکوه از جدایی، غربت
- ۱۰..... امان از جور و ستم زمانه
- ۱۲..... نفرین (واسوخت)
- ۱۴..... یاد یار و دیار (وطن)، یاد و پیام و نشانی
- ۱۹..... قسم، سوگند، بستن عهد و پیمان
- ۲۰..... ورود مضامین مذهبی و اعتقادی
- ۲۱..... ذکر بزرگان دین و مذهب
- ۲۷..... ارتحال از دنیا، حکمت مرگ و میر
- ۲۸..... تأثیر و تأثر در مضامین شعری
- ۳۸..... فرجام سخن، صد سخن به یک سخن کوتاه